

amíg vele nem találkozol.“ — A szerző a középkor-végi szerzeteséletnek és a keleti titokzatos csillagjósolásnak érdekes szálaiból szövöi meséjét, melybe a magyar viszonyok, a fő és köznemesség széthúzása, Hunyadi hősiességének erőfeszítései is szerényen beleilleszkednek. A könyvet élménnyé teszi a szerzőnek kegyeletes lelkesedése a „szürke barát“, és honmentő missziója iránt.

Visy József.

Manniger Vilmos: A sebészet diadalmja. Budapest, Franklin-társulat, 1938. „A Búvár könyvei“ sorozat VII. kötete. 66 kép és 36 tábla.

Általános kulturtörténeti keretbe foglalt munka, melynek minden egyes fejezete egyúttal a természettudományok fejlődéstörténetének is egy-egy izgalmasan érdekes fejezete. Speciális címe ellenére is közérdekű munka, mely különösen a természettudományi beállítottságúak részéről tarthat érdeklődésre számot.

A könyv első részében a sebészet multját ismerteti az őskultúráktól egészen a mult század derekáig. Felvonultatta előttünk az ősi ázsiai művelődési középpontok, a görögök, a rómaiak, a renaissance, az újkor sebészeti ismereteit és az alkalmazott természettudományok ezen részletkérdéseit igen ügyesen az egyes korok mindenkor kultúrállományába illeszti bele. A mű második fele a jelenkor sebészeti problémakörének kialakulását és annak legújabb állását, eredményeit ismerteti, amennyire ezt a művelt laikus ismeretszükséglete megkívánja és ismeretköre lehetővé teszi. De a szakember számára is sok érdekeset mond a szerző és nagy érdeme, hogy igen áttekinthető problémafejlődési összegezéseket nyújt. A munka utolsó része a jövő lehetőségeit taglalja és itt kitér a hormonális hatások és a sebészet kapcsolataira is.

Ismételten hangsúlyoznunk kell, hogy Manninger munkája közérdekű mű és különösen azok fogják szívesen olvasni, akik érdeklődéssel kísérik a természettudományok különböző ágának, problémaköreinek fejlődését.

Uherkovich Gábor.

Udvarhelyi Károly: Magyarország földrajza az iskolában és szülőföld-ismertetés. (A Gyakorló Polgári Iskola könyvtára. Szeged, 1938. 230. oldal.)

Valamennyien, akik középső fokozatú földrajzoktatással foglalkozunk, égető hiányt érezzük olyan földrajzi tankönyvnek, amire nyugodt lélekkel rámondhatnánk: jó. Van olyan mű, amelyik ugyan megfelel a modern földrajztudomány követelményeinek, de mint tankönyv nem alkalmazható az iskolákban, a legtöbbször azonban selejtes módszertani szempontokért feláldozza a lényegét s így válik a földrajztanár kezében rákényszerített eszközzé a nélkül, hogy lelkileg tankönyv és tanár közt a legcsekélyebb kapcsolat fennállna. A földrajzi tankönyv kérdése természetesen összefügg a forrongó, vajdó, új kifejezési formákat és módszereket kereső *geográfiai tudománnyal*, ismételjük: összefügg, azonban a földrajztudományban már-már örvendően oszladozó köd nem lehet mentség arra, hogy e szakbeli iskolakönyveink egyiptomi mumiák módjára túléljék — főleg *felfogásukban* — korukat s útját állják egyik-másik fiatalabb földrajzoktató tanítási célkitűzéseinek.

Ilyenféle gondolatokba kell beillesztenünk Udvarhelyi könyvének megjelenését. A *tehetséges fiatal szerző* már több alkalommal adta bizonyosságát képességeinek; érthető, hogy legújabb műve is számos gondolatot ébreszt, megfigyeléseket, megjegyzéseket szül és bizonyára a szakirodalom is tüzetesen meg fogja vizsgálni. Éppen ezért jónak látjuk rögtön előjáróban megadni a *tiszteletet a könyv számára* azzal, hogy megállapítjuk értékeit. Ezek szerint dicsérőleg kell meglátnunk a törekvést a jobb és alaposabb földrajzoktatás felé, *el kell ismernünk* az író végtelen szorgalmát

amellyel ezer helyről hordja össze sokszor igen ötletes ábrázolásban adattárát, *jól-elsőleg érezzük ki* szülőföldismertetéséből a lelkes tanárt, *módszerét pedig éppenséggel elsőrangúnak* tartjuk. Bizonyosra vesszük, hogy az ilyen meleg szeretettel megírt könyv mögött további törekvések is riigyeznek és ezért merjük megtenni megjegyzéseinket is, amelyeknek egyetlen célja az, hogy a most még itt-ott tapasztalható hiányok pótlásával, zökkenők kiküszöbölésével a következő munkája *Udvarhelyinek* az eszmény felé ívelhessen.

A részletes bírálatot megnehezíti az a három körülmény, hogy a könyvnek néhol hangsúlyozottan szemelvényes jellege van, címében nem fejezi ki világosan az elsősztályos polgárista fiú számára szánt feldolgozást, a tárgyalásmód pedig sajátosságosan mozaikszerű a miatt, mert elegyedik a tanítási órán használatos közvetlen beszélgetés hangja a tudományos stílussal. Alapjában véve pedig a leglényegőbb lényegben össze nem ért borok különváló ízeit érezzük: a magyar földrajzi irodalom három élesen elütő nagy művelőjének, *Cholnokynak*, *Prinznek* és *Kogutowicznak* felfogása tájszemlélet, emberföldrajzi jelenségek, szintézisalkotás és előadási sorrend tekintetében gyakran érezhető zökkenésekkel követik egymást.

Igy rögtön az *anyag felosztásánál nem tartjuk a magyarságtudomány mai állásával arányosnak*, hogy amíg a Felvidékre 34, Erdélyre 24 és a Drávántúlra 4 oldal jut, addig az Alföldre csak 31, a Dunántúlra 29, a Kis-Alföldre pedig éppenséggel 9 marad, — holott a magyarság életterének hatalmasan túlnyomó részét az utóbb említett 3 táj teszi ki. A szülőföldismertetésre szánt 45 oldal számszerűleg elegendő lenne, azonban ennek jelentékeny része a tárggyal csak igen laza összefüggésben levő fizikai földrajzi, sőt-fizikai anyag. Főleg ebben a fejezetben domborodik ki a műnek imént felsorolt néhány lényeges sajátossága: az elsőrangú oktató és vezető egyéniség, a legkisebb részletekre is kiterjedő tanári gondosság, a földrajz megszerettetésére alkalmas lelkes hang, — másrészt azonban a tájszemlélet elhanyagolása (az Alföldnek tájakra történő tagolását iskolai tanításban több ízben helyteleníti — *Prinz hatása* — és ezzel rendkívül megnehezíti azt, hogy a szétfolyó anyag részenként egyéni színekkel gazdagodjék) és végül határozatlanság: vajjon módszeres tananyagfeldolgozást kíván-e adni a polgári fiúiskolák I. osztálya számára, vagy pedig szegedi viszonylatban részletesen végigvezetett szülőföldismertetést?

Említettük már, hogy a magyar földnek egyik jellegzetességét, a tájakra való osztódást, nem emeli ki *Udvarhelyi*. E miatt sokszor ellentétbe jut önmagával. Dunántúl egyik-másik jelenségének ismertetésénél megkapó színességgel gazdagodik stílusa és bizony: a modern tájföldrajzi iskola hatását kell kiéreznünk ebben a részben! Annál különösebb, hogy — bár csak jegyzetben — olyan erőszakolt tájfelosztást is közöl, mint amilyen a tisztára papírmezőkön megelevenedő *Havaselve* vagy *Középdunatáj*. Ilyen felosztási szempontoknál helyesebb a valóban élő elnevezéseket venni alapul, másrészt pedig alkalmazkodni ahhoz a modern földrajzi követelményhez, amely az országrészeket élettér-egységek szerint tagolja. Ha ezt a felfogást szerző magáévá tette volna, bizonyára kézzelfoghatóbbá tudta volna tenni a szegedi közlekedési viszonyokat (szikí és homoki utak). Nagyon nélkülözzük minden növényzeti leírásnál az *őstáj* megrajzolását: ez nemcsak genetikussá teszi a tárgykezelést, hanem érdekes is és hatásosan is bemutatható alapját adja a természet és ember küzdelmének. Az ősi alföldi lápvilág, lápi ember, növényzet és település minden modern alföldi gazdasági leírásnak egyetlen természetes kiindulása (kitűnően sikerült példáját láthattuk ennek a *Táj és Népkutató Központ Kiállításának II. termében*, ahol a tiszamenti kultúrtáj kialakulását ezen az alapon mutatták be.)

Nem akarunk kicsinyesek lenni azzal, hogy folytatjuk bírálatunkat aprólékos hibák felsorolásával, bár sokszor bosszantóan mutatkoznak ezek is. Az olyanféle elírások, mint „száraz évszak a forró égővben“, „a szegedkörnyéki közethiány“ (helyesen köhiány, bár felemlítendőnek tartottuk volna a nagyjelentőségű szegedvidéki réti mészköveket is!), a vitaminkutató „Szentgyörgyi“, „a Back-malom szünetel“, „Magyarország területe: 321 ezer négyzetkilóméter“, „1787-ben az ország lakosságának csak 61%-a magyar“ (óh bár elértük volna ezt a határt akár csak 1914-re is!), Pécs lakosságának 48 ezerként való feltüntetése, stb. — mindezek könnyen kiigazíthatók a jövő folyamán. Sokkal inkább csodálatosnak tűnik fel a nemzetiségek településtörténeténél az a célzatos beállítás, amely említést sem tesz Bécs magyarelles törekvéseiről és minden szenvedett veszteségünket a törökkor számlájára ír. Ezen a ponton lényegbevágó különbség van az öncélú magyarságszemlélet és a könyv hangja között. Bizonyára csak felületességből eredő elírás az a kitétel is, amely — nemcsak nemzeti célkitűzéseinkkel nem párhuzamosítható, hanem a valóságnak sem felel meg — a kárpátoroszők vallását *elsősorban* görög keletinek s csak másodsorban görög katolikusnak mondja. Mert ha szükségesnek találta *Udvarhelyi*, hogy a cseh tagolópolitika folyamánként szórványosan előállott görög keleti rutén kisebbségeket megemlítsé, bizonyára nem kellett volna kihagyni azt sem, hogy az erdélyi szászok luteránusok és hogy a *székelység között százezres unitárius tömegek élnek*. A tiszta magyar unitáriusság megemlítése szükségesebb, mint a szakadár és ukrán-irányzatú rutén görög keletieké!

Bárha bírálatunk elején mondott véleményünkötől nem térünk el, mégis talán kissé messze kalandoztunk már a részletekben. Ugy éreztük azonban, hogy a könyv jelentőségét huzzuk alá azzal is, hogy többet foglalkozunk vele, mint semmitmondó és értéktelen nyomdai termékkel. S ha most visszakanyarodva az *Előszó*-hoz újra ki akarjuk emelni a mű igazi értékeit, aligha tehetjük meg méltóbban, mintha a szerző szavait idézzük: „Magyarország földrajzának tanítása a világháború utáni években s napjainkban fokozott jelentőséget kapott, mert a ránkzuduló rettenetes katasztrófa megtanított arra, hogy tárgyilagos szemmel nézzük a földrajz, a történelem, a gazdasági helyzet, a nyelv, a nemzet és faj kérdéseit. Mert saját bőrünkön viseljük a földrajzi és gazdasági adottságokkal szembeszálló politikai erők nyomását. Megtanultuk azt, hogy a magyar föld ismerete ma már nemcsak hazafiúi érzelmek szükségese kelleke, hanem egy elvesztett gyönyörű ország lelki integritásának gondos ápolója és őrizője, záloga a mai nemzedék jobb jövődjének.“

Dr. Aldobolyi Nagy Miklós.

LAPSZEMLE

Magyar Paedagógia 1938. 5—10 sz.

5—6 sz. *Barankay Lajos, Kölcsey nemzetnevelő eszméi*. A Kölcseyre vonatkozó irodalom áttekintése után a felsorolt forrásművek alapján vizsgálódását két részre osztja. Először azoknak az íróknak megállapításait tekinti át, akik K. munkásságának *műfaji* fejtegetése közben, tehát részleges vizsgálódás útján jutnak el a nemzetnevelő gondolat felismeréséhez. Azután pedig arról számol be, hogyan látják meg egyesek a nemzetnevelő célt K. eszméiben, tekintet nélkül a műfaji jellegre.

Hajdu János, Élő idegen nyelvek a középiskolában. Elegendő egy modern idegen nyelv tanítása, de azt nagy óraszámban (legalább heti 5—6 óra) tanítsuk. Akik ebben legalább jó előmenetelt tanúsítanak, tanulják a második élő nyelvet. A célki-